

Саковський Андрій Анатолійович,
директор ННІ № 2 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат юридичних
наук, доцент

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВЕ ДОКУМЕНТУВАННЯ В МЕЖАХ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

Розкриття та розслідування будь-якого кримінального правопорушення залежить від правильно обраної тактики та відповідного документування. Особливо, якщо мова йде про тяжкі або особливо тяжкі кримінальні правопорушення, для розкриття яких законодавець наділив правоохоронні органи такою зброєю як негласні слідчі (розшукові) дії (далі – НСРД), зокрема, контролем за вчиненням злочину.

Відповідно до ч. 1 ст. 271 КПК України контроль за вчиненням злочину проводиться в чотирьох формах: 1) контрольована поставка; 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину [1].

Однак, слід зауважити, що проведення контролю за вчиненням злочину можливе лише за 100% впевненості в тому, що цими діями вдасться запобігти: 1) посяганням на життя або заподіянням особі (особам) тяжких тілесних ушкоджень; 2) поширенню речовин, небезпечних для життя багатьох людей; 3) втечі осіб, які вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини; 4) екологічній або техногенній катастрофі. Можливо, з врахуванням сьогоденних реалій, найближчим часом до цього списку додасться запобігання епідемії та епізоотії.

Основними нормативними актами, якими регулюється порядок та тактика проведення контролю за вчиненням злочину є Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [2], міжвідомчий наказ № 114/1042/516/1199/936/1687/5 від 16.11.2012 «Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» (далі Інструкції) [3], міжнародні договори (наприклад, Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 року [4]), інші відомчі накази та інструкції.

У межах міжнародного співробітництва, на підставі міжнародних договорів України та домовленостей з відповідними іноземними органами, контроль за вчиненням злочину може проводитись щодо незаконного переміщення через територію України транзитом, ввезення до України або вивезення за межі України речей, вилучених з вільного обігу, або інших речей чи документів, але за обов'язковою умовою дотримання національного законодавства України. Будь-які процесуальні дії та оперативно-розшукові заходи на території України проводяться безпосередньо правоохоронними органами України або за участю

іноземних представників з дотриманням нашого законодавства та інструкцій.

Головною метою проведення НСРД контролю за вчиненням злочину, як зазначалось, є запобігання настанню протиправних наслідків від вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів. Тобто, супроводження правоохоронними органами злочинних дій злочинця (злочинної групи) з моменту появи злочинного умислу та підготовки до злочину і до його реалізації, але до настання негативних наслідків. При цьому злочинець має зробити усе, що від нього залежить, для вчинення злочину, щоб у його діях вбачався склад злочину і його можна було притягнути до відповідальності.

В зв'язку із цим вбачаються два головних ризики: 1) без якісного проведення контролю за вчиненням злочину, злочинець може довести до кінця, повністю реалізувати злочинний умисел – вчинити тяжкий або особливо тяжкий злочин, наприклад, вбити людину; 2) при неякісному проведенні даної НСРД злочинець може довести або не довести, з незалежних від нього причин, злочин до кінця та уникнути кримінальної відповідальності, і відповідно продовжити злочинну діяльність.

Якщо перше залежить від ретельного планування, належного матеріально-технічного забезпечення, чіткої координації дій задіяних сил, в решті решт особистого професіоналізму правоохоронців, то друге, окрім переліченого, напряму залежить від правильної фіксації слідів злочинної діяльності для отримання доказів.

Ми пам'ятаємо, що докази мають бути належними, допустимими, достовірними та достатніми. Для того, щоб отримані в ході проведення контролю за вчиненням злочину докази відповідали зазначеним умовам, законодавець чітко попереджає виконавців НСРД, що під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину забороняється провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні як доказ (ч. 3 ст. 271 КПК України).

Відповідно до Інструкції протокол про хід і результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії (або її етапів) складається слідчим, якщо вона проводиться за його безпосередньої участі, в інших випадках – уповноваженим працівником оперативного підрозділу, і повинен відповідати загальним правилам фіксації кримінального провадження.

Періодичність складання протоколів залежить від виду негласної слідчої (розшукової) дії, терміну її проведення (одномоментно чи упродовж часу), від доручення слідчого, прокурора, але в будь-якому випадку безпосередньо після отримання фактичних даних, які можуть використовуватись як докази для встановлення місця перебування особи, що розшукується, про кожний випадок огляду, виїмки, дослідження матеріалів про результати негласної слідчої дії тощо.

Кожний протокол про результати проведеної негласної слідчої (розшукової) дії з додатками не пізніше 24 годин після його складання передається прокурору, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

До протоколу долучаються додатки, якими можуть бути: спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей і документів, письмові пояснення спеціалістів, які брали участь у проведенні відповідної дії, стенограма, аудіо-, відеозаписи, фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Додатки до протоколу мають бути належним чином виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами осіб, які виконували негласну слідчу (розшукову) дію (ст. 105 КПК України).

Фіксація результатів негласної слідчої (розшукової) дії повинна здійснюватись таким чином, щоб завжди була можливість експертним шляхом встановити достовірність цих результатів.

Співробітниками (працівниками) оперативних підрозділів – виконавцями негласних слідчих (розшукових) дій - мають бути вжиті необхідні заходи щодо забезпечення збереження і цілісності одержаних матеріалів (захист від несанкціонованого втручання, деформації, розмагнічування, знебарвлення, стирання тощо) у період до передачі їх прокурору.

Прокурор або слідчий за його вказівкою досліджує отриману в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій інформацію. У разі необхідності залучається спеціаліст (ст.ст. 36, 266 КПК України).

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>.

3. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: Генеральна прокуратура України, МВС України, Служба безпеки України [...]; Наказ, Інструкція від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12#Text>.

4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин: ООН; Конвенція, міжнар. док. від 20 груд. 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text.